

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ADVOKATLIK FAOLIYATINING
HUQUQIY ASOSLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI**

Tursunmurodov Sindorbek Do’sali o’g’li

Ichki ishlar vazirligi Samarqand akademik litseyi Huquqshunoslik fani o’qituvchisi

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 21.09.2026

Revised: 22.09.2026

Accepted: 23.09.2026

KALIT SO‘ZLAR:

*advokat, advokatura,
advokatlik faoliyati, yuridik
yordam, himoya huquqi,
odil sudlov, advokat
mustaqilligi, advokatlik siri,
kasb etikasi, inson
huquqlari.*

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida advokatlik faoliyatining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari, advokatura institutining odil sudlovni ta’minlashdagi o‘rni, advokatning huquq va majburiyatlari, uning kasbiy mustaqilligi hamda advokatlik faoliyati kafolatlari tahlil qilingan. Shuningdek, advokatura sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, advokatlarning fuqarolar va yuridik shaxslar huquq hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilishdagi ahamiyati yoritilgan. Amaldagi qonunchilik va huquqni qo‘llash amaliyoti asosida advokatlik institutini yanada takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kirish

Huquqiy demokratik davlatda inson huquq va erkinliklarini ta’minlash faqat ularni qonun hujjatlarida e’tirof etish bilan cheklanmaydi. Ushbu huquqlarni amalda ro‘yobga chiqarish, buzilgan huquqlarni tiklash va shaxsni davlat organlari hamda boshqa subyektlarning g‘ayriqonuniy harakatlaridan himoya qilishning samarali huquqiy mexanizmlari mavjud bo‘lishi lozim. Ana shunday muhim institutlardan biri advokatura hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 29-moddasiga muvofiq, har kimga malakali yuridik yordam olish huquqi kafolatlangan. Qonunda belgilangan hollarda yuridik yordam davlat hisobidan ko‘rsatiladi. Shuningdek, shaxs jinoyat protsessida uning harakatlanish erkinligi amalda cheklangan paytdan boshlab o‘z tanloviga ko‘ra advokat yordamidan foydalanish huquqiga ega.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada advokaturaga alohida bob ajratilgani mazkur institutning konstitutsiyaviy maqomi sezilarli darajada mustahkamlanganini anglatadi. Konstitutsiyaning 141-moddasida jismoniy va yuridik shaxslarga malakali yuridik yordam ko'rsatish uchun advokatura faoliyat yuritishi hamda uning faoliyati qonuniylik, mustaqillik va o'zini o'zi boshqarish prinsiplariga asoslanishi belgilangan.

O'zbekistonda advokatlik faoliyatining huquqiy asoslarini, avvalo, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 1996-yil 27-dekabrda qabul qilingan "Advokatura to'g'risida"gi Qonun, 1998-yil 25-dekabrda qabul qilingan "Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to'g'risida"gi Qonun, protsessual kodekslar hamda sohani tartibga soluvchi boshqa normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etadi.

Advokatura davlat hokimiyati organlari tizimiga kirmaydi. Uning asosiy vazifasi jismoniy va yuridik shaxslarga professional yuridik yordam ko'rsatish, ularning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishdan iborat.

Advokatlik faoliyatining mohiyatini faqat sudda shaxsni himoya qilish bilan cheklash maqsadga muvofiq emas. Zamonaviy advokat huquqiy maslahatlar beradi, huquqiy hujjatlarni tayyorlaydi, fuqarolik, iqtisodiy va ma'muriy nizolarda shaxs manfaatlarini ifodalaydi, jinoyat ishlarida himoyachi sifatida qatnashadi hamda qonunchilikda nazarda tutilgan boshqa turdagi yuridik yordamni ko'rsatadi.

Shu ma'noda advokatlik faoliyati fuqaro bilan davlat, fuqaro bilan tashkilot yoki turli huquq subyektlari o'rtasida yuzaga kelgan huquqiy munosabatlarda qonuniylik va huquqiy muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi.

Advokatlik faoliyatining muhim prinsiplaridan biri uning mustaqilligidir. Advokat mijozining huquq va qonuniy manfaatlarini qonun doirasida erkin himoya qila olishi kerak.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 142-moddasiga muvofiq, advokat o'z kasbiy vazifalarini amalga oshirayotganda uning faoliyatiga aralashishga yo'l qo'yilmaydi. Advokatga himoyasidagi shaxs bilan moneliqsiz va xoli uchrashish, unga maslahat berish uchun tegishli sharoitlar ta'minlanishi shart. Shuningdek, advokatning o'zi, uning sha'ni, qadr-qimmatini va kasbiy faoliyati davlat himoyasida ekani konstitutsiyaviy darajada mustahkamlangan.

Mazkur qoida advokat mustaqilligining oddiy kasbiy imtiyoz emas, balki insonning himoya huquqini ta'minlash vositasi ekanini ko'rsatadi. Chunki mustaqil bo'lmagan advokat o'z mijozining manfaatlarini to'liq himoya qila olmaydi.

Shu sababli advokatga bosim o'tkazish, uning qonuniy kasbiy faoliyatiga to'sqinlik qilish yoki mijoz bilan muloqotiga asossiz aralashish, mohiyatan, malakali yuridik yordam olish huquqining amalga oshirilishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Advokatlik faoliyatining muhim xususiyatlaridan yana biri advokatlik sirini saqlash majburiyatidir. Fuqaro advokatga murojaat qilganida unga o'zining shaxsiy, oilaviy, mulkiy yoki boshqa huquqiy ahamiyatga ega ma'lumotlarini bildirishi mumkin.

Agar fuqaro advokatga bergan ma'lumotlari keyinchalik uning zarariga ishlatilishi mumkinligidan xavotirlansa, advokat bilan ishonchli munosabat shakllanmaydi. Shu sababli advokatlik siri advokat va ishonch bildiruvchi shaxs o'rtasidagi munosabatlarning fundamental asoslaridan hisoblanadi.

Ayni vaqtda advokat o'z vazifalarini amalga oshirish jarayonida kasb etikasi qoidalariga qat'iy amal qilishi lozim. Advokatning professionalligi faqat qonunlarni bilishi bilan emas, balki halollik, vijdonlilik, mustaqillik, mijoz manfaatlariga sadoqat va sud hamda protsess ishtirokchilariga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'lishi orqali ham namoyon bo'ladi.

Advokatlar malaka komissiyalari faoliyatiga oid tartiblarda ham advokatura to'g'risidagi qonunchilik, kasb etikasi qoidalari, advokatlik siri va advokat qasamyodi talablariga amal qilinishi muhim mezon sifatida belgilangan.

Odil sudlov samaradorligini faqat sudyalalar yoki sud organlarining faoliyati bilan baholash yetarli emas. Sud protsessida taraflarning tengligi va tortishuv prinsipi amalda ta'minlanishi uchun professional yuridik yordam instituti ham samarali faoliyat ko'rsatishi zarur.

Ayniqsa, jinoyat protsessida advokatning ishtiroki muhim ahamiyatga ega. Advokat gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchining huquqlarini tushuntiradi, protsessual harakatlarda ishtirok etadi, dalillarga huquqiy baho beradi va himoya pozitsiyasini shakllantirishda ishtirok etadi.

Konstitutsiyada qonunni buzgan holda olingan dalillardan odil sudlovni amalga oshirishda foydalanishga yo'l qo'yilmasligi, shaxs o'zining aybsizligini isbotlashi shart emasligi va aybdorlikka oid bartaraf etilmagan shubhalar shaxs foydasiga hal qilinishi kabi kafolatlarining belgilanishi advokat himoyasining ahamiyatini yanada oshiradi.

Shunday qilib, advokat sud protsessining formal ishtirokchisi emas, balki odil sudlovning adolatli amalga oshirilishiga ko'maklashuvchi mustaqil professional subyektdir.

So'nggi yillarda O'zbekistonda advokatura institutini mustahkamlash, advokatning mustaqilligini kengaytirish va kasbga kirish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan qator chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Xususan, 2018-yilda advokatura instituti samaradorligini oshirish va advokatlar mustaqilligini kengaytirishga qaratilgan choralar belgilandi. Keyingi huquqiy islohotlar esa 2023-yilda advokatura maqomining Konstitutsiyada alohida bob sifatida mustahkamlanishi bilan yangi bosqichga ko'tarildi.

2025-yilda advokatlik faoliyati bilan bog'liq malaka komissiyalarining ishlash tartibi ham yangilandi. Malaka komissiyalariga malaka imtihonini qabul qilish, advokat qasamyodini qabul qilish, advokat maqomini to'xtatib turish va tiklash, malaka darajasi berish hamda intizomiy ishlarni ko'rib chiqish kabi vazifalar yuklangan. Komissiyalar tarkibida advokatlarning salmoqli ishtiroki nazarda tutilgani advokaturaning o'zini o'zi boshqarish prinsipini amaliy jihatdan ta'minlashga xizmat qiladi.

=====

Advokatlik faoliyatini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari

Birinchidan, advokatning mustaqilligiga oid konstitutsiyaviy kafolatlarni huquqni qo'llash amaliyotida to'liq ta'minlash zarur. Qonunchilikda kafolat mavjudligining o'zi yetarli bo'lmay, advokat o'z kasbiy vazifalarini bajarishda real mustaqillikka ega bo'lishi muhim.

Ikkinchidan, advokatlarning tergov harakatlari va sud jarayonlarida teng protsessual imkoniyatlardan samarali foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, advokatlarning kasbiy malakasini muntazam oshirib borish tizimini yanada rivojlantirish lozim. Qonunchilik tez o'zgarayotgan sharoitda advokat nafaqat huquqiy yangiliklarni, balki raqamli texnologiyalar, xalqaro standartlar va zamonaviy huquqiy tahlil usullarini ham yaxshi bilishi zarur.

To'rtinchidan, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga malakali yuridik yordamning amaldagi mexanizmlarini yanada samarali tashkil qilish muhim ahamiyatga ega. Konstitutsiyaning 29-moddasida qonunda nazarda tutilgan hollarda yuridik yordam davlat hisobidan ko'rsatilishi belgilab qo'yilgani mazkur yo'nalishda mustahkam konstitutsiyaviy asos yaratadi.

Beshinchidan, advokatlik faoliyatini raqamlashtirishni izchil davom ettirish lozim. Elektron sudlov tizimlari bilan integratsiyalashuv, elektron hujjat almashinuvi va advokatning protsessual materiallardan tezkor foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish yuridik yordam sifati hamda tezkorligini oshiradi.

Oltinchidan, advokaturaga nisbatan aholi ishonchini yuksaltirish uchun advokatlarning kasb etikasi va professional javobgarligi bilan bog'liq mexanizmlar ochiq, xolis va samarali ishlashi zarur.

Ilmiy takliflar

1. advokatning qonuniy faoliyatiga aralashganlik uchun huquqiy javobgarlik mexanizmlarining amalda ishlash samaradorligini muntazam tahlil qilib borish;

2. advokat so'rovlariga belgilangan muddatlarda to'liq va asoslantirilgan javob berish mexanizmlarini kuchaytirish;

3. advokatlarga protsessual materiallardan elektron shaklda foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish;

4. advokatlarning majburiy malaka oshirish tizimida inson huquqlari bo'yicha xalqaro standartlar va raqamli huquq yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratish;

5. davlat hisobidan yuridik yordam ko'rsatishda advokat mehnatini munosib va shaffof rag'batlantirish mexanizmlarini takomillashtirish;

6. advokaturaning o'zini o'zi boshqarish mexanizmlarini yanada rivojlantirish va advokatlarning kasbiy masalalarni hal etishdagi ishtirokini kengaytirish;

7. advokatlik faoliyatiga oid huquqni qo'llash amaliyotini muntazam ilmiy monitoring qilish va uning natijalari asosida qonunchilikka takliflar ishlab chiqish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, advokatura huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatining muhim institutlaridan biridir. Uning vazifasi faqat muayyan shaxsni sudda himoya qilishdan iborat emas. Advokatura inson huquqlarini ta'minlash, qonuniylikni mustahkamlash, odil sudlovga erishish imkoniyatini kengaytirish va jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida malakali yuridik yordam olish huquqining kafolatlanishi, advokaturaning qonuniylik, mustaqillik va o'zini o'zi boshqarish prinsiplari asosida faoliyat yuritishining belgilanishi hamda advokat faoliyatiga aralashishga yo'l qo'yilmasligining konstitutsiyaviy darajada e'tirof etilishi advokatura instituti rivojida muhim huquqiy bosqich bo'ldi.

Kelgusida advokaturaning haqiqiy institutsional mustaqilligini ta'minlash, advokatlarning protsessual imkoniyatlarini kengaytirish, kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirish, raqamlashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish hamda advokatlik faoliyati kafolatlarining amalda ishlashini ta'minlash sohadagi islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridan bo'lib qolishi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. 2023-yil 30-aprel.
2. O'zbekiston Respublikasining 1996-yil 27-dekabrdagi 349-I-son "Advokatura to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining 1998-yil 25-dekabrdagi 721-I-son "Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to'g'risida"gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 12-maydagi advokatura instituti samaradorligini tubdan oshirish va advokatlarning mustaqilligini kengaytirishga doir Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi.
6. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksi.
7. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy protsessual kodeksi.
8. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeksi.
9. O'zbekiston Respublikasi Advokatlar palatasi hududiy boshqarmalari huzuridagi malaka komissiyalari faoliyatiga oid normativ-huquqiy hujjatlar.
10. Advokatning kasb etikasi qoidalari.
11. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi — Lex.uz.
12. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi rasmiy portali — constitution.uz.